

KASE: ТҰЛҒАЛЫ ТАРИХ

Мәдина ӘБІЛҚАСЫМОВА:

"Қаржы секторының реформалары оның дәйекті және серпінді дамуын қамтамасыз етті"

Қазақстандық қор нарығы жаһандық сын-қатерлерге қарамастан, қаржы жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде оң серпінді сақтап отыр.

Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің төрайымы Мәдина ӘБІЛҚАСЫМОВА қазақстандық қаржы нарығының басты жетістіктері, динамикасы, перспективалары және қазіргі заманғы үрдістері, сондай-ақ отандық қор нарығын дамыту жөніндегі бастамалар туралы айтып берді.

– Мәдина Ерасылқызы, қазақстандық қаржы нарығын дамытудағы басты жетістіктер туралы айтып берсеңіз. Сіздің ойыңызша, орта мерзімді кезеңде Қазақстанның қаржы секторының алдында қандай негізгі сын-қатерлер тұр және осыған байланысты сіз жұмыстың қандай бағыттарын басым бағыттар ретінде көресіз?

Тәуелсіздік жылдарында Қазақстанда экономикалық реформаларды ілгерілету мен ұлттық даму мақсаттарына қол жеткізу үшін ресурстарды қайта бөлуді қамтамасыз ететін серпінді дамып келе жатқан, орнықты, бәсекеге қабілетті қаржы нарығы қалыптасты.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н. Назарбаев Тәуелсіз Қазақстанның қаржы нарығының қалыптасуы мен дамуында шешуші рөл атқарды. Оның жан-жақты қолдауы мен саяси ерік-жігерінің арқасында Қазақстан ТМД-да алғашқылардың бірі болып отандық қаржы жүйесінің қалыптасуы үшін берік іргетас қалыптастыруға, оның тұрақты жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін ауқымды қаржы реформаларын іске асырды.

Банк реформасы табысты жүргізілді, соның нәтижесінде екі деңгейлі банк жүйесі, сондай-ақ алдыңғы қатарлы халықаралық реттеу стандарттарының негізінде заңнамалық база құрылды, жаһандық қаржы институттарының негізгі ұсынымдары енгізілді, Қазақстан ТМД-да банк жүйесінің халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына көшуін алғашқылардың бірі болып жүзеге асырды.

Банк жүйесінің тұрақтылығын нығайтудың және оның халықаралық аренадағы беделін арттырудың келесі кезеңі Базель III Халықаралық реттеу стандарттарын енгізу болды. Осы стандарттарға сәйкестік қазақстандық банктердің даму деңгейін және олардың инвестициялық тартымдылығын бағалау кезінде халықаралық сарапшылар мен инвесторлар үшін шешуші фактор болып табылады. Бұл тәуекелдерді басқарудың тиімділігін және банктердің нарықтық күйзелістерді сіңіру қабілетін арттыруға және сол арқылы жалпы қаржылық тұрақтылықты нығайтуға мүмкіндік берді.

Қадағалау процесінің тиімділігін арттыру, оның икемділігін қамтамасыз ету шеңберінде реттеушіге банктердің қаржылық тұрақтылығын төмендетудің туындайтын тәуекелдеріне алдын ала ден қою және оларды кейіннен клиенттерге тарату мүмкіндігін қамтамасыз ететін тәуекелге бағдарланған қадағалауға көшу жүзеге асырылды.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н. Назарбаев пен Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Тоқаевтың тапсырмасы бойынша банктік

жүйенің активтерінің сапасын тәуелсіз бағалау рәсімін (Asset Quality Review, AQR) іске асыру, сондай-ақ банк жүйесін реттеуді одан әрі жетілдіру және ашықтығын арттыру шеңберіндегі теңдессіз қадам болды. Бағдарламаны қамтуға 14 банк, бүкіл банк секторы активтерінің 87 % және жалпы кредит қоржынының 90 % кірді. AQR қорытындылары және оны жүргізгеннен кейін іске асырылған реттеушілік іс-шаралар банк секторының орнықтылығы мен оған деген сенімді нығайтуға мүмкіндік берді. AQR-ге қосымша стресс жағдайларының банктердің тұрақтылығы мен өміршеңдігіне әсер ету дәрежесін бағалау үшін орта мерзімді перспективада стресс-тестілеу және банктердің қаржылық орнықтылығына кешенді талдау жүргізілді.

Соңғы жылдары цифрлық қаржы технологияларының жедел дамуы байқалуда, бұл банктік қызмет көрсетуді онлайн-форматқа белсенді түрлендіруге ықпал етті. Қазіргі уақытта қолма-қол ақшасыз төлемдер көлемінің **80 %**-дан астамы интернет және мобильді банкинг арқылы жүргізіледі. Төлемдерді жүргізу мерзімі айтарлықтай қысқарды, байланыссыз төлемдер белсенді жүргізілуде, QR-кодтарды пайдалана отырып, төлемдерді қабылдау сервистері дамуда.

Банк секторында іске асырылған реформалар оның дәйекті және серпінді дамуын қамтамасыз етті. Банк секторының активтері бүгінгі таңда **35,6 трлн.** теңге, бұл ЖІӨ-нің шамамен **48 %**-ын құрайды. Халықтың депозиттері 1999 жылдан бастап 53 млрд.теңгеден **12,4 трлн.** теңгеге дейін өсті. Бөлшек депозиттердің өсуіне 1999 жылы жеке тұлғалардың салымдарына кепілдік беру жүйесінің іске қосылуы ықпал етті, ол бүгінде шоттардың 99,8 %-ын жабады, бұл Қазақстандағы депозиттерді қорғау жүйесін АҚШ, ЕО елдері, Жапония, Корея сияқты елдермен бір деңгейге қояды. Салымдарға кепілдік беру жүйесін жетілдіру шеңберінде өтемақы мөлшері, кепілдік беру қорының резервтері едәуір ұлғайтылды, сондай-ақ өтемді төлеу мерзімі қысқартылды.

Отандық қаржы нарығының ең жылдам өсіп келе жатқан сегменттерінің бірі **сақтандыру секторы** болып табылады. Тек соңғы 5 жылда сақтандыру компанияларының активтері 2 есеге жуық **1,7 трлн** теңгеге дейін өсті. Сақтандыру нарығын дамыту үшін қажетті заңнамалық база және толыққанды инфрақұрылым қалыптастырылды.

Сақтандыру ұйымын мәжбүрлеп тарату кезінде сақтанушылардың мүліктік мүдделерін қорғауды қамтамасыз ететін **сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру жүйесі** іске қосылды, сондай-ақ сақтандыру шарттары бойынша статистикалық деректердің ең толық қоймасы болып табылатын Бірыңғай сақтандыру дерекқоры құрылды.

2019 жылдан бастап сақтандырудың міндетті түрлері бойынша сақтандыру шарттарын жасасу электрондық форматқа көшірілді. Бұл сақтандыру шартын жасау процедурасын жеңілдетуге және оңтайландыруға, сақтандыру қызметтерінің аумақтық қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік берді. Бүгінгі таңда автосақтандыру шарттарының 100 % онлайн түрде жасалады.

Қазақстанда бағалы қағаздардың толыққанды нарығы және нарыққа қатысушыларды сауда-саттық және сауда-саттықтан кейінгі операциялардың толық циклін жасау үшін қажетті құралдармен қамтамасыз ететін инфрақұрылым жұмыс істейді.

Қазақстандық қор нарығында "Start-up-тан Blue chips-ке дейін" концепциясы іске асырылды, соның нәтижесінде әртүрлі көлемдегі, меншік нысанындағы және даму деңгейіндегі компаниялар үшін бағалы қағаздар нарығының құралдары арқылы үлестік және борыштық қаржыландыруды тарту үшін жағдайлар жасалды. Инвесторлар, оның ішінде миноритарлық инвесторлар үшін қажетті заңнамалық және реттеуші орта қалыптастырылды.

2020 жылдың қазан айынан бастап брокерлердің мобильді қосымшаларын пайдалана отырып, биометриялық сәйкестендіру арқылы брокерлік шарттарды қашықтықтан жасасу, сондай-ақ банктердің брокерлік қызметтердің толық спектрін көрсету мүмкіндігі іске асырылды. Бұл нарықтағы бөлшек инвесторлар санының белсенді өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді, олардың саны өткен жылы 56 %-ға

артып, 198 мыңды құрады. Мемлекет басшысы Қ. Тоқаевтың тапсырмасы бойынша азаматтардың зейнетақы жинақтарының бір бөлігін жеке басқарушы компаниялардың басқаруына беру мүмкіндігі іске асырылды.

Қазақстанның миноритарлық акционерлердің құқықтарын қорғау және корпоративтік басқару саласындағы жетістіктері "Акционерлердің құқықтары" индикаторы бойынша Дүниежүзілік экономикалық форумның Жаһандық бәсекеге қабілеттілік рейтингінде (2018, 2019жж.) көшбасшы орынға ие болуға мүмкіндік берді.

Тұтастай алғанда, тәуелсіздік жылдарында қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың тиімді жүйесі құрылды, келіспеушіліктерді соттан тыс реттеу бойынша банк және сақтандыру омбудсманы институттары құрылды.

Банктік емес сектордың ашықтығын арттыру және қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғау үшін Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес 2020 жылы Агенттіктің реттеу периметріне онлайн-несиелеу компанияларын, несиелік серіктестіктерді және ломбардтарды қоса алғанда, шағын несиелеудің барлық субъектілері енгізілді және 2021 жылдан бастап микроқаржы қызметін лицензиялау енгізілді.

Қазақстандық қаржы жүйесі дағдарыстар мен жаһандық сын-тегеуріндер жағдайында, соның ішінде ағымдағы-коронавирустық пандемиямен байланысты жағдайларда беріктікке бірнеше рет тексеруден өтті. Пандемия кезеңі ең қиын болды және осы жағдайда қаржы институттары қиын жағдайға тиімді бейімделуге дайын екенін көрсетті.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Тоқаевтың тапсырмасы бойынша ТЖ және карантиндік шектеулер кезеңінде қаржы секторының ішкі және сыртқы күйзелістерге тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін қосымша экономиканы кредиттеу әлеуетін қолдау үшін банктер үшін уақытша реттеушілік жеңілдіктерді енгізуді, қарыз алушыларға кредиттер бойынша төлемдерді кейінге қалдыруды ұсынуды, сондай-ақ бизнес субъектілерін жеңілдікті қаржыландырумен қамтамасыз етуді қамтитын дағдарысқа қарсы шаралар пакеті қабылданды. Қабылданған шаралардың арқасында 2020 жылғы дағдарыс оң нәтижемен аяқталды – экономикаға несиелер 5,5 %-ға өсті, жұмыс істемейтін қарыздар деңгейі 8,1 %-дан 6,9 %-ға дейін төмендеді.

Сонымен қатар, соңғы жылдары қаржы нарығының дамуы мен реттелуі жаһандану процестерінің күшеюінің, цифрландырудың жеделдеуінің, қаржы қызметтерін тұтынушылар тарапынан күтілудің өсуі мен жаңа қаржы құралдарының белсенді пайда болуының ықпалымен жүріп жатты.

Бұл процестер, бір жағынан, қаржы ұйымдарының дәстүрлі бизнес-модельдерінің жедел өзгеруіне, клиенттермен жұмыс істеуде жаңа технологиялық шешімдерді енгізуге әкеледі, ал екінші жағынан, қаржы реттеушісі алдында мүлдем жаңа міндеттер қалыптастырады. Қаржылық реттеудің периметрі барған сайын кеңейіп келеді, реттеу мен қадағалау стандарттарын қайта форматтауды талап етеді.

Мұндай жағдайларда қаржы қоғамдастығымен өзара іс-қимыл жасай отырып, қаржы индустриясының одан әрі сапалы және тұрақты өсуі үшін жағдай жасау және оның экономикалық өсуді қамтамасыз етуге және азаматтардың әл-ауқатын арттыруға қосатын үлесін ұлғайту жөніндегі жұмысты жалғастыру маңызды.

Реформалардың одан әрі бағыты, ең алдымен, қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету және пандемиядан кейінгі кезеңде экономиканың қажеттіліктерін қаржыландыруда қаржы секторының әлеуетін кеңейту мәселелерімен байланысты болады.

Осы мақсаттарда макро - және микропруденциалдық реттеу, сондай-ақ тәуекелге бағдарланған қадағалау құралдарын одан әрі дамыту жөніндегі міндеттер іске асырылатын болады.

Кредит беруді ынталандыру және бизнес үшін қолжетімді нарықтық қаржыландыруды кеңейту жөніндегі жұмыс, әсіресе шағын және орта бизнес үшін

қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру арқылы жалғасатын болады.

Бағалы қағаздар нарығы мен сақтандыру секторы арқылы экономикаға ұзақ мерзімді инвестициялар тарту, сондай-ақ микроқаржыландыру нарығының әлеуетін ашу маңызды міндет болып қала береді.

Реттеуші саясаттағы жаңа бағыт орнықты қаржыландыру тетіктерін және жауапты инвестициялық практика қағидаттарын енгізу және дамыту болады.

Қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру шеңберінде қаржы нарығында әділ бәсекелестікті қолдауға және қаржы нарығында инновацияларды жедел және қауіпсіз енгізу үшін оңтайлы реттеу ортасын құруға ерекше назар аударылатын болады.

Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен мүдделерін қорғау жүйесі жетілдіріледі, қаржылық қолжетімділікті, инклюзияны және қаржылық сауаттылықты арттыру қамтамасыз етіледі.

Осы және басқа да көптеген міндеттерді іске асыруға Мемлекет Басшысының тапсырмасына сәйкес қазіргі уақытта әзірленіп жатқан Орта мерзімді кезеңге арналған қаржы секторын дамыту концепциясы арналады.

– Соңғы жылдары қазақстандық қор нарығын дамыту бойынша көптеген бастамалар болды. Мәдина Ерасылқызы, Сіз қандай негізгі нәтижелер мен бағыттарды атап көрсете аласыз?

Қазақстан IOSCO бағалы қағаздар жөніндегі комиссиялардың халықаралық ұйымының көпжақты меморандумының қатысушысы болып табылады және әлемнің 125 елінің ішінде бағалы қағаздар нарығын дамыту саласындағы жаһандық стандарттарды ұстанады.

Қазақстанда жетекші халықаралық практикаға сәйкес келетін және сауда-саттық және пост-трейдингтік қызметтердің толық циклін ұсынуды қамтамасыз ететін толыққанды реттеуші орта және қор нарығының инфрақұрылымы қалыптасты.

Соңғы бірнеше жыл ішінде реттеушінің күш-жігері отандық қор нарығын жандандыруға, ондағы жұмыс ережелерін жеңілдетуге, жаңа эмитенттердің шығуын ынталандыру тетіктерін құруға, инвесторлар санының өсуіне, сондай-ақ қор нарығындағы сенімгерлік ортаны нығайтуға бағытталды.

Қабылданған шаралар қазақстандық биржалық нарықтың көрсеткіштерін айтарлықтай жақсартуға мүмкіндік берді. Дүниежүзілік Банктің статистикасына сәйкес нарықтық көрсеткіштер бойынша Қазақстан Орталық Еуропа мен Балтық елдері мен Түркия арасында деңгейде тұр. Бұдан басқа, Қазақстан нарықтық капиталдандыру мөлшері бойынша ТМД және ЕАЭО елдері арасында Ресейден кейін екінші орын алады.

Елдің ЖІӨ-ге қатысты биржалық көрсеткіштер үнемі өсіп келеді, бұл капитал нарығының ел экономикасындағы рөлінің артқанын көрсетеді. 2014 жылдан бастап KASE капиталдандыру өсімі акциялар нарығының есебінен де, облигациялар нарығының екі есе өсуі есебінен де өсіп, 284 %-ды құрады. Ағымдағы жылдың 1 қазанына **KASE қор нарығының жиынтық капиталдандыруы 43,1 трлн** теңгені немесе ЖІӨ-нің **61 %**-ын құрады, оның ішінде акциялар нарығын капиталдандыруға – 28,9 трлн. теңге, ал айналыстағы корпоративтік борыш көлеміне – 14,2 трлн. теңге тиесілі.

Соңғы жылдары қорландырудың негізгі көзі квазимемлекеттік сектор болып табылады. Егер ағымдағы жылы мемлекеттік сектор Қазақстан қор биржасында борыштық бағалы қағаздарды шығару арқылы 683 млрд теңге тартса, өткен жылы Қаржы министрлігі мен квазимемлекеттік компаниялар дағдарысқа қарсы шараларды және экономиканы қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру үшін 6,7 трлн теңге сомасында қаржыландыру тартты.

Капиталдың ішкі нарығын дамыту үшін мынадай маңызды бастамаларды бөліп көрсетуге болады.

Біріншіден, бұл қор нарығының инфрақұрылымын жетілдіру.

2019 жылдың басынан бастап Орталық депозитарий мен Бірыңғай тіркеушіні біріктіру арқылы бағалы қағаздардың меншік иелері туралы барлық ақпарат шоғырландырылды. Орталық депозитарийдің базасында биржадан тыс бағалы қағаздар нарығының интеграцияланған ақпараттық жүйесі енгізілді, ол нарық қатысушыларына бағалы қағаздардың баға белгілеулерімен алмасуға және ұйымдастырылмаған нарықта мәмілелер жасасуға мүмкіндік береді.

2020 жылы **Clearstream халықаралық депозитарийін** бағалы қағаздардың орталық депозитарийіне қосу аяқталды. 2020 жылғы тамыздан бастап Орталық депозитарий мен Clearstream арасында Ұлттық банктің ноталары мен мемлекеттік бағалы қағаздар бойынша "delivery versus payment" (DVP) қағидаты бойынша есеп айырысу схемасы енгізілді. Осы стандартты енгізу шетелдік инвесторларға брокерлік ұйымдарда немесе кастодиан-банктерде шоттар ашу қажеттілігінсіз қазақстандық мемлекеттік бағалы қағаздар нарығына тікелей қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Бағалы қағаздармен барлық операцияларды, валюта және ақша нарықтарындағы мәмілелерді қамтитын **орталық контрагенттің** іске қосылуы аяқталды. Қазақстан қор биржасында орталық контрагенттің іске қосылуымен мәмілелер тараптарының міндеттемелерін орындамау тәуекелін төмендету арқылы жасалатын операциялардың сенімділігі артты.

Екіншіден, эмитенттердің нарыққа шығуы жеңілдетілді және қаржы құралдарының желісі кеңейтілді.

Қор нарығы экономиканың нақты секторындағы компаниялар үшін қаржы ресурстарын қайта бөлуде шешуші рөл атқаруға тиіс.

Осыған байланысты эмитенттерді бағалы қағаздар нарығына шығуға ынталандыру үшін реттеуші рұқсат беру рәсімдерін оңтайландыруды және олардың санын қысқартуды, оның ішінде бағалы қағаздарды шығаруға және олардың айналысына байланысты рұқсат беру рәсімдерін толығымен электрондық форматқа көшіруді жүргізді.

Қазақстандық эмитенттер үшін қолжетімді қаржы құралдарының желісі кеңейтілді. Жеке орналастыруға арналған облигацияларды және сыйақы төлеудің икемді шарттарын қолдануға мүмкіндік беретін инвестициялық облигацияларды шығару мүмкіндігі берілді.

Клирингілік қатысу сертификаттарын шығару, жасыл, әлеуметтік облигацияларды, осы саладағы ең үздік халықаралық стандарттарға сәйкес, сондай-ақ 2021 жылы әзірленген қазақстандық "жасыл" таксономияны ескере отырып, тұрақты даму облигацияларын шығару мүмкіндігі іске асырылды.

Инвесторлар мен мүдделі тұлғалар үшін ашылатын бағалы қағаздар эмитенттерінің қызметі және олардың корпоративтік оқиғалары туралы ақпаратты стандарттау мақсатында қаржылық есептілік депозитарийі базасында бірыңғай портал құрылды. Бұл теңдестірілген инвестициялық шешімдер қабылдау мақсатында инвесторлар мен өзге де стейкхолдерлердің қажетті корпоративтік ақпаратқа тең құқылы, уақтылы қол жеткізуін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Бұл ретте эмитенттер ашатын ақпарат тізбесі оның инвесторлар үшін маңыздылығы мен маңыздылығын ескере отырып оңтайландырылды.

Үшіншіден, бөлшек және стратегиялық инвесторлар сегменті кеңейтілді.

Бағалы қағаздарға салынған портфельдік инвестициялардың өсуі үшін 2021 жылдан бастап БЖЗҚ зейнетақы активтерінің бір бөлігін жеке компаниялардың басқаруына беру мүмкіндігі берілді. Бұл инвестициялық портфельді басқаруға лицензиясы бар және меншікті капиталдың мөлшері, активтерді басқару тәжірибесі, қызметкерлердің біліктілігі және басқалары сияқты қосымша китерийлерге сәйкес

келетін жұмыс істейтін басқарушы компаниялар.

Зейнетақы активтерін бәсекелес ортаға ұсынудан басқа инвестициялаудың ұжымдық нысандарын жандандыруға бағытталған шаралар іске асырылды. Мұнда негізгі екі халық арасында инвестициялық қорлардың бағалы қағаздарының қолжетімділігін арттыруға жасалды. Қор биржасына тәуекелді инвестициялау қорларының бағалы қағаздарына рұқсат беруге шектеу алынып тасталды және биржада инвестициялық пай қорларының пайларын сатып алуға рұқсат етілді. Басқарушы компанияларға рұқсат етілген қаржы құралдарының тізбесін кеңейту және инвестициялау лимиттерін ырықтандыру есебінен неғұрлым икемді инвестициялық стратегияны қалыптастыру мүмкіндігі берілді. 2021 жылдың басынан бері инвестициялық қорлардың активтері **47 %-ға 627 млрд** теңгеге дейін ұлғайды, ал пайларды ұстаушылар саны 3,2 есе 4,6 мың жұмысшыға және басқаларға дейін өсті.

Clearstream халықаралық депозитарийін Орталық депозитарийге қосу арқылы шетелдік инвесторлардың қазақстандық МБҚ-ға тікелей қолжетімділігі қамтамасыз етілді. Нәтижесінде, 2021 ылдың басынан бастап халықаралық инвесторлардың МБҚ-ға инвестициялары 2 есеге өсіп, **789 млрд** теңгеге жетті.

Брокерлік қызметтердің инклюзивтілігінің артуы да қор нарығындағы халық үлесінің артуына ықпал етті. 2020 жылдың қазан айынан бастап халыққа қашықтықтан сәйкестендіруді қолдана отырып шоттар ашуға мүмкіндік берілді. Нәтижесінде жеке және заңды тұлғаларды қоса алғанда, шоттардың жалпы саны **201 мың инвесторға** жетті.

Біз аталған трендтердің, соның ішінде ағымдағы жылдан бастап дәстүрлі банктік қызметтерден басқа өз клиенттеріне бағалы қағаздардың әртүрлі түрлеріне инвестициялар ұсына алатын банктердің клиенттік базасын қор нарығына тарту есебінен ұлғаюдың жалғасуын күтеміз.

– Реттеушіде капитал нарығын одан әрі дамыту үшін, әсіресе бағалы қағаздар нарығындағы ұсынысты кеңейту бөлігінде қандай жоспарлар бар?

Соңғы жылдардағы қазақстандық қор нарығының сапалық және сандық жетістіктеріне қарамастан, оның одан әрі дамуы бірқатар жүйелі факторлармен тежелуде. Сапалы эмитенттердің бағалы қағаздарының шектеулі саны, институционалдық және бөлшек сауда-саттық сұранысының жеткіліксіздігі, сондай-ақ білікті емес инвесторлардың құқықтарын қорғауды арттыру қажеттілігі қор нарығының негізгі сын-қатерлері болып қалуда.

Экономиканы қаржыландырудағы қор нарығының рөлін күшейту мақсатында жеке компаниялардың нарықтық емес қаржыландыру көлемін біртіндеп қысқарту не мемлекеттік қолдау шараларының форматын өзгерту жолымен бағалы қағаздар шығару арқылы қаржыландыруды тартуға мүдделілігін арттыру жөніндегі жүйелі шараларды іске асыру қажет.

Қор нарығына шығатын жеке компанияларды қолдау құралдарының болмауы инвесторлардың қызығушылығын, сондай-ақ экономика субъектілерінің қор нарығының құралдары арқылы қаржыландыруды кеңейту мүмкіндіктерін шектейді.

Бұл үшін Агенттік Үкіметпен бірлесіп қор нарығының құралдары арқылы жеке сектор компанияларын мемлекеттік қолдау мәселелерін кешенді түрде пысықтауда. Атап айтқанда, ШОБ субъектілерінің облигациялары бойынша даму институттарының кепілдіктерін беру және борыштық бағалы қағаздар бойынша купондық сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау критерийлерін қайта қарау мәселелері пысықталуда.

Қор нарығын дамытуды нарықтағы институционалдық және бөлшек сауда-саттық сұранысын кеңейту мәселелерін шешуге де бағдарлау қажет.

Қазіргі уақытта мемлекеттік органдармен бірлесіп Мемлекет басшысының "Халықтық IPO" бағдарламасын жаңарту және ұлттық компаниялардың акцияларын, бірінші кезекте жеке тұлғаларға – Қазақстан азаматтарына сату жөніндегі тапсырмасын

іске асыру жүзеге асырылуда. Бұл сондай-ақ шетелдік инвесторлар ағынын ұлғайтуға мүмкіндік береді және Қазақстанның MSCI және FTSE Russel халықаралық индекстеріндегі позицияларын "Emerging Markets" санатына дейін арттыруды қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, туынды қаржы құралдары нарығын одан әрі дамыту ұсынылады. Қазақстандық компанияларға инвестициялар салу тәуекелдерін хеджирлеу үшін туынды қаржы құралдарымен биржадан тыс мәмілелер жасаудың халықаралық стандарттарын қазақстандық практикаға енгізу ұсынылады.

Басқа бағыт инвесторлардың сенімін арттыру үшін корпоративтік басқарудың үздік тәжірибелерін енгізуге жәрдемдесу болып табылады, өйткені қор нарығына шығу компаниялардан корпоративтік басқару деңгейін және ашылатын есептілікті арттыруды талап етеді. Агенттік "Атамекен" ҰКП-мен бірлесіп Корпоративтік басқарудың ұлттық кодексін енгізу бойынша жұмыс жүргізуде.

Бөлшек инвесторлар санының өсуімен инвестицияларды жоғалту тәуекелдерін қорғау және азайту шараларын күшейту қажет. Бұл үшін Агенттік сақтандыру нарығын және бағалы қағаздар нарығын реттеу мен дамыту мәселелері жөніндегі заң жобасы шеңберінде лицензияланбаған компаниялардың қызметіне тыйым салуды белгілеуді, брокерлер мен басқарушы компаниялардың берілген инвестициялық ұсынымдар үшін жауапкершілігін күшейтуді, тиісті бағалау негізінде инвесторлардың тәуекел бейінін міндетті анықтауды және бірқатар басқа да ережелерді көздеген.

Қор нарығын институционалдық дамыту және сыртқы нарықтармен депозитаралық байланыстарды нығайту да маңызды. Орта мерзімді кезеңде Орталық депозитарийді жергілікті орталық депозитарийден инвесторлар мен эмитенттер үшін қызметтер мен платформалардың кең тізбесін ұсынатын өңірлік есепке алу-есеп айырысу хабына айналдыру жоспарлануда.

Қазақстандық инвесторлардың шетелдік бағалы қағаздарға қолжетімділігін жеңілдету және арзандату үшін KASE-де шетелдік акциялармен сауда-саттық концепциясы жетілдірілетін болады. Дефолт тәуекелдерін барынша азайту мақсатында осындай бағалы қағаздар бойынша шетелдік есепке алу ұйымдарымен есеп айырысу жүргізу тетігі пысықталатын болады.

– Бүгінде әлемде тұрақты даму құралдарына қатысты қандай әлемдік трендтер байқалады? Осыған байланысты Қазақстанда қандай шаралар қолданылуда?

Әлемдік және қаржы қоғамдастығының күн тәртібіндегі басты трендтердің бірі қаржы ұйымдарының қызметіне ESG қағидаттарын енгізу болып табылады.

Халықаралық деңгейде орталық банктер, реттеушілер және халықаралық ұйымдар ақпаратты ашу, ESG тәуекелдерінің қаржы секторына әсерін бағалау, оларды қаржы ұйымдарының корпоративтік тәжірибесінде есепке алу стандарттарын белсенді пысықтайды және қабылдайды.

Қаржылық реттеуші ретінде біз G20 қаржылық тұрақтылық жөніндегі кеңес жанындағы Климат мәселелері жөніндегі ақпаратты ашу жөніндегі жұмыс тобы (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) әзірлеген ESG саласындағы ақпаратты ашу және тәуекелдерді басқару жүйелері жөніндегі ұсыныстарға, сондай-ақ International Capital Market Association (ICMA) және Climate Bonds Initiative (CBI) әзірлеген қағидаттар мен стандарттарға назар аударамыз.

Бүгінгі таңда көптеген қаржы ұйымдары ESG стандарттарын өз бетінше енгізуде. Сонымен қатар, Агенттік жүйелік деңгейде ESG стандарттарына көшу бойынша тиісті жұмыс жүргізеді, реттеудің өзекті халықаралық тәсілдерін ескере отырып, қажетті әдіснамалық орта құрылады.

2021 жылдың қаңтар айында Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі жаңа редакцияда қабылданды, оның нормаларымен "жасыл" қаржыландыру және

"жасыл" жобалар ұғымдары, "жасыл" жобаларды жіктеу ("жасыл" таксономия), "жасыл" қаржыландыру шеңберіндегі мемлекеттік қолдау шаралары және т. б. анықталған.

Біз мемлекеттік емес облигациялар шығарылымын мемлекеттік тіркеу ережесіне түзетулер енгіздік, олар енді осы құралдарды тіркеу тәртібін, пайдаланылатын құралдардың нысаналы мақсаты бөлігінде облигациялар шығарылымы проспектісіндегі тиісті ақпаратты ашу, сондай-ақ орнықты даму саласындағы қолданылатын халықаралық стандарттарды ашу туралы талаптарды анықтайды.

Ағымдағы жылы Агенттік қаржы секторының қатысушылары үшін ESG тәуекелдеріне ұшырау дәрежесі туралы ақпаратты ерікті түрде ашу, сондай-ақ осы тәуекелдерді анықтау, бағалау және басқару рәсімі бойынша әдістемелік ұсынымдар мен нұсқаулықтар әзірлеуді жоспарлап отыр.

Кейіннен Агенттік халықаралық қағидаттар мен стандарттарды ескере отырып, тәуекелдерді басқарудың ішкі жүйелерін жетілдіру бойынша, сондай-ақ қаржы ұйымдарының ESG факторларының олардың қызметіне әсері туралы ақпаратты ашуы бойынша заңнамалық талаптарды әзірлейтін болады. Негізгі фокус қаржы ұйымдарының стратегиясы мен бизнес-моделінде орнықты даму қағидаттары мен мақсаттарын интеграциялауға жасалатын болады.

Бұдан басқа, қаржы ұйымдарын корпоративтік басқаруға қойылатын талаптар заңнамалық түрде айқындалатын болады. Атап айтқанда, директорлар кеңесі мен қаржы ұйымдарының менеджменті тарапынан ESG тәуекелдерін басқару процесіне тартудың жоғары дәрежесі талап етіледі.

Агенттік қадағалау процесі шеңберінде одан әрі ESG тәуекелдеріне мониторингті жүзеге асыруды және ұйымдардың жоғары ESG-тәуекелімен операциялар жасауын шектеу бойынша реттеушілік шаралар кешенін қолдануды жоспарлап отыр.

– Бүгінде реттеушілер үшін жаһандық сын-қатерлердің бірі қаржы индустриясының цифрлық трансформациясы болды. Сіз бұл трендтің Қазақстан нарығына, атап айтқанда қор нарығындағы қызметтер инклюзиясының өсуіне әсерін қалай бағалайсыз?

Қаржылық технологиялар мен цифрлық инновацияларды дамыту қор нарығындағы негізгі драйвер болып табылады. Цифрлық технологияларды қолдану компаниялардың клиенттермен, қаржы нарығына қатысушылармен және реттеушілермен өзара іс-қимылын қоса алғанда, қызметтерді көрсету және бизнес-процестерді құру қағидаттарын түбегейлі өзгертуді болжайды.

Қашықтықтан сәйкестендіру құралдарының дамуына байланысты қор нарығына халықтың қатысуының айтарлықтай өсуіне қарамастан, экономикалық белсенді халықтан нарыққа қатысатын азаматтардың үлесі бар болғаны 2 %-ды құрайды.

Осылайша, қор нарығында инвесторлар ретінде азаматтардың толық әлеуетін пайдалану үшін жағдай жасауға бағытталған шараларды іске асыру жалғасатын болады. Атап айтқанда, халықтың нарыққа цифрлық қолжетімділігін одан әрі жақсарту қажет. Бұл бағыттағы негізгі бастама банктік платформалар негізінде брокерлік қызметтерді технологиялық интеграциялау мәселесі болады.

Қосымша бір реттік сәйкестендіру тетігін енгізу мүмкіндігі қаралатын болады, яғни егер брокердің клиенті бұрын іскерлік қатынастарды орнату кезінде қаржы институттарының бірімен АЖ/ТҚҚ мақсаттары үшін сәйкестендірілсе, брокер тарапынан қайта сәйкестендіру талап етілмейді.

Біз белсенді IT трансформациясы KASE алаңында да жүріп жатқанын көріп отырмыз. 2020 жылы KASE қор және валюта нарықтарындағы жаңа сауда-клирингтік жүйеге ауысып, барлық нарықтардағы қаржы құралдары бойынша орталық контрагентке айналды. Сауда-саттықтың, клирингтің және тәуекел-менеджменттің жаңа технологиясы қазақстандық нарық қатысушыларына жаңа құралдар мен сервистерді ұсынуға мүмкіндік береді, сондай-ақ оның өтімділігін арттыруға ықпал етеді.

Бөлшек және институционалдық инвесторлар үшін 2021 жылдың қаңтар айында инвесторлардың биржалық ақпаратқа еркін және неғұрлым құрылымдалған қолжетімділігін қамтамасыз ететін, сондай-ақ KASE оқу сауда-саттығына қатысуға мүмкіндік беретін "KASE Mobile" мобильді қосымшасы ұсынылды.

Қор нарығына қатысушылар үшін жаңа технологияларды енгізу шығындарды азайтуды, деректерді тиімді өңдеу, ақпарат алмасуды жеңілдету есебінен қызметтерді клиенттердің сұраныстарына бейімдеу мүмкіндігін білдіреді.

Технологиялық инновациялар қор нарығының тиімділігін арттырады, жаңа компаниялардың нарыққа кіру құнын төмендетеді және тұтынушылардың қалауын қалыптастырады.

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуына байланысты ағымдағы сын-қатерлерге уақтылы ден қою ішкі және сыртқы инвесторлардың қор нарығына кедергісіз қол жеткізуін ұсыну мен барабар реттеуді қамтамасыз ету арасындағы теңгерімді сақтауға мүмкіндік береді деп ойлаймыз.